

ELMENNI... ITT MARADNI...?

Válasz egy levélre

Ez egyszer talán valami haszon származik a lustaságomból. Három nap óta készen volt fejemben a válasz, csak leírnom kellett volna már. (Gyönyörű levél volt, az episztola-irodalom határozott veszteséget könyvelhet el. Lelki szemeimmel már láttam nyomtatásban is. Tovább megyek, gondolatban már inkasszáltam az olvasók meghatottságát is, e levélnek óriási hatása leendett: összes hazaárusításaim kiegyenlítve, még némely pluszok is maradtak. Hiába, az égiek mást határoznak. De legalább tudom, most már biztosan tudom, hogy van, van gondviselés, és a földön mindennek oka, célja van, még az én lustaságomnak is.)

Egy jó barátom utazott el a mai kitelepítő vonattal, kedvéért kísértéltem az állomáshoz. Most láttam először ilyen vonatot. Kilenc-tíz teherkocsi, megrakva bútorokkal, szobaszerűen berendezve mind, középen asztal, szék az asztal előtt, rajta gyertyatartó fehér gyertyaszállal. A kocsi végében ágy, párnákkal puhán vetették, szinte hívogatott. Már esteledett, eső is szemergett, a hangulat a kora nyár dacára inkább őszi volt. A levegőben szinte lógott a válás, búcsúzás gondolata.

Barátommal sok beszélgetésem már nem volt, terveit, várakozásait már ismertem széltibe mind, az útról kérdeztem inkább. Megtudtam, hogy másfél nap múlva Aradon lesznek, ott egy napi pihenő, poggyászvizsgálat, mi más, azután indulás Lökösházára, ott a hátulra kapcsolt lokomotív a kocsikat egy férfiatlan *rucker*-rel a magyar határra telepíti át.

A vonat indulását nem vártam be, de mire itt e levelet írom, már gördül a vonat, jól ismert utakon, csak sejtett célok felé.

*

Barátom, maradjon velünk, ne menjen sehova!

Számba veszem a fontosabb impulzusokat, melyek önben az elmenetel gondolatát fogantatták.

Az ember nem szívesen marad meg cselédsorban ott, ahol gazda volt annak előtte.

Igaz.

A szellemi köldökzsinór, melyen át a magyar művelődés forrásaiból ivott, elköttetett s az itt buzgó források gyérek és csekélyek. Szellemi életének folytonossága veszélyben.

Igaz.

Politikai és szellemi életünk diminúciója gazdasági hátrányt is jelent. Az anyagi létért való küzdelemben is chance-aink megkevesbedtek.

Igaz.

És mégis, Barátom... maradjon, ne menjen el. Elárulom, hogy tervbe vett, de meg nem írt levelemben is erre lyukadtam, szép is volt e levél, ennél sokkal szebb, egy közismert szép alkalmi vers parafrázisa volt. Megírásától mégis elállottam, mert... kint voltam ma este a repatriáló vonaton, és láttam hogy még mindig háború van. Amíg én teherkocsiba rendezett intereuröket látok, és bennök utazó embereket – addig háború van.

És Ön egy sietve szerzett benyomásomért itt maradjon?! Mikor már elhatározta, hogy *elmenni* fog?

Itt áll élére a dolog. Ön nem *határozott* el semmit. Aki *elhatározta* hogy megy, az kérdezés nélkül ment is, az ilyent *akut szükség* vezette, s az ilyent egyfelől botorság, másfelől lehetetlenség lett volna visszatartani. Éppen csak olyan utazandók felől lehet meditálni is, kik még haboznak, s kiket hát akut szükség nem vezet.

Igaz, – ez a kategória is, ha szándékát hajlítani kívánom, több meggyőzést igényel, mint amennyit egy futó impresszió (s még csak nem is az övé!) magába rejthet.

Nem mond igazat, aki azt mondja, hogy a háború eredményeit áttekinteni képes. Igaz, a békeszerződések jó része megszővegeztetett, alá is íratott. A határok kérdése, az államadósságok kérdése, a jóvátételek, a kisebbségek elhelyezkedése legapróbb részletekig megállapított. De mások ezek a stipulációk, mint *erővonalak*, jelzői a statisztikai egyensúlynak – a *békeszerződés pillanatában*? Vagy kevésbé fellengősen szólva: a békeszerződések csak keretek, bizonyos számítások alapján előre ásott medrek, melyekben – ha Isten is úgy akarja – elcsendesedik pillanatra a felkavart néptenger árja. Ám hol vagyunk ma még e pillanattól is? A zsilipek még fel se nyitvák, még üresen ásít a kiásott meder, meredek fala még mímelheti az örökkévalóságot – de mi, gondolkodó emberek, tudjuk, hogy emberi alkotásnak próbája: az idő. Ki meri mondani, hogy a háború eredményeit ma felmérni tudja, kinek adatott a tisztánlátás, hogy eligazodjék e vak zűrzavarban? Ki meri csak azt is felelősséggel mondani, hogy amit ma fájdalmas rossznak látunk, holnap nem éppen az fog javunkra válni? S a *holnap* alatt itt nem távol jövőt értek, hanem várható, elérhető holnapot. Szavak bolondjai vagyunk és szavak kínozottjai. Szavaké, miket régi értelmükben használunk vak bizalommal, holott nem egyiket a háború a szemünk előtt értékelte át.

És még hozzá! Ez a háború nemcsak országok harca volt a hegemoniáért, és itt más is eldőlt, mint az, hogy: franciák vagy németek gyártanak gyilkosabb gázokat? Ebben a háborúban sok mesterségesen konzervált régi ideológiák, hirtelen elaggva, a kályhasutba szorultak és mesterségesen lefojtott frissek léptek elő naiv merészen. Nem ócsárolom a múltat, s a jelent nem dicsérem: melyikük tud több boldogságot adni, én nem tudom. De nem tudja más sem.

*

Átértékelések, átalakulások, a politika új fogalmazása az emberlélek csodálatosan új külső és belső észrevései, friss, már halottnak hitt képessége az ámulásra – higgyen nekem barátom! – Máról holnapra új utat, új lehetőségekre nyitnak. De nemcsak belső életünkben, a külsőben is. Ne is tagadja, a külső és belső változások, melyeken áthaladt, még örök harcban tartják önmagával: hol van még a nyugodt szemlélet, melyben foganhat új elhatározás?

S amit már említettem, s amit felmérni legkevésbé tud, a külső s a belső politika dolgai! A Balkán újra ég, az Iszlám forrong, s ki hitte volna harminc nap előtt? keletről ostromolják a lengyel várháromszöget.

A békekonferencia új állomásain még mindig *alapelvekről* vitáznak, és nem utolsó állomás a spaai férfi – szépségverseny.

*

Se békesség a földön, se békesség az emberek szívében. Háború ez, még mindig háború. És háborúban: az ember otthon ül. Tudom, gyengélli ezt a levelet, de bocsássa meg a meg nem írt leveliért, mely, nem győzőm ismételni – igazán szép levél volt.